

Büdcə Təşkilatları üçün 9 №-li Mühasibat Uçotunun Milli Standartı
“Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”

Azərbaycan Respublikası Maliyyə
Nazirliyinin 2009-cu il “13” yanvar
tarixli İ-05 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Büdcə Təşkilatları üçün 9 № li Milli Mühasibat Uçotu Standartı

“Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər”

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu Standart «Mühasibat Uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq hazırlanmış və "Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər" adlı İctimai Sektor üçün 9 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır.

Məqsəd

2. Bu standartın məqsədi birja əməliyyatlarından və hadisələrindən yaranan gəlirin mühasibat uçotunda əks etdirilməsi qaydasının müəyyən edilməsindən ibarətdir
3. Gəlir təşkilata gələcəkdə iqtisadi səmərənin daxil olması və onların etibarlı əsasda qiymətləndirilməsi ehtimalı olduqda tanınır. Hazırkı Standart bu meyarların yerinə yetirildiyi və gəlirin tanındığı halları müəyyənləşdirir.
4. İctimai sektora məxsus təşkilatlar həm birja, həm də qeyri-birja əməliyyatlarından gəlirlər əldə edə bilər. Birja və qeyri-birja əməliyyatlarını fərqləndirmək üçün əməliyyatın formasını deyil, mahiyyətini nəzərdən keçirmək lazımdır.

Standartın tətbiq sahəsi

5. Mühasibat uçotunun hesablama metodu əsasında maliyyə hesabatları hazırlayan təşkilat bu Standartı aşağıdakı birja əməliyyatları və hadisələri nəticəsində yaranan gəlirlərə tətbiq edilir:
  - (a) xidmətlərin göstərilməsi;
  - (b) malların satışı və
  - (c) faiz, royalti və dividendlər gətirən təşkilat aktivlərinin digər şəxslər tərəfindən istifadə edilməsi
6. Bu Standart aşağıda göstərilən əməliyyatlar və hadisələr nəticəsində yaranan gəlirlərə tətbiq edilmir:
  - (a) Digər Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotunun Standartlarında, o cümlədən:
    - (i) icarə müqavilələri (bax: "İcarə" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 13 №-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartı);
    - (ii) iştirak payı metodu ilə uçota alınmış investisiyalardan yaranan dividendlər (bax: "Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində investisiyaların uçotu" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 7 №-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartı); və
    - (iii) Topraq, tikili və avadanlıqların satışından əldə edilən gəlir ("Torpaq, tikili və avadanlıqlar" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 17 №-li Milli Mühasibat Uçotunun Standartında əhatə olunanlar),
  - (b) sığorta şirkətlərinin sığorta müqavilələri üzrə yaranan gəlirlər;
  - (c) Maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin ədalətli dəyərində və ya onların xaric edilməsi zamanı yaranan dəyişiklər üzrə gəlirlər (maliyyə alətlərinin uçotuna dair təlimatlar "Maliyyə alətləri: Tanınma və ölçülmə" adlı 39 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartında əks olunmuşdur)
  - (d) Digər cari aktivlərin dəyərində baş verən dəyişikliklər üzrə yaranan gəlirlər;
  - (e) Heyvandarlıq, bitkiçilik və meşəçilik məhsullarında baş verən təbii artım üzrə yaranan gəlirlər;
  - (f) mineral filizlərin hasilatı zamanı yaranan gəlirlər.

Büdcə Təşkilatları üçün 9 №-li Mühasibat Uçotunun Milli Standartı
"Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər"

7. Standart qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gəlirləri əhatə etmir. Qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gəlirlər "Qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gəlirlər (Vergilər və köçümlər)" adlı Büdcə Təşkilatları üçün 23 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartında əks olunmuşdur.
8. Bu standart büdcə təşkilatlarına, bələdiyyə orqanlarına və büdcədən kənar fondlara tətbiq edilir.
9. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartı tətbiq edilir.

Əsas anlayışlar

10. Bu standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Birja əməliyyatları bir təsərrüfat subyektinin aldığı aktivlər və ya xidmətlər və ya mövcud öhdəliklərin yerinə yetirilməsi müqabilində digər təsərrüfat subyektinə təqribi bərabər dəyəri (əsasən nağd pul, məhsul, xidmət və ya aktivlərdən istifadə formasında) birbaşa verməsini əhatə edən əməliyyatlardır.

Ədalətli dəyər - müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və bu cür əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan tərəflər arasında əməliyyatın icrası zamanı aktivin mübadilə edilməsi və ya öhdəliyin yerinə yetirilməsi mümkün olan məbləğdir.

Qeyri-birja əməliyyatları birja əməliyyatlarını əhatə etməyən əməliyyatlardır. Qeyri-birja əməliyyatları zamanı bir təsərrüfat subyekti digər təsərrüfat subyektindən aldığı dəyərin müqabilində ya təqribi bərabər dəyəri birbaşa ödəmir, ya da təqribi bərabər dəyəri almadan başqa təsərrüfat subyektinə dəyər ödəyir.
11. Digər Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən şərtlər bu standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Müəyyən Edilən Terminlər Lüğətinə daxil edilir.

Gəlir

12. Gəlir yalnız təşkilatın hesabına daxil olmuş və ya daxil olacaq iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ümumi mədaxilini özündə əks etdirir.

Üçüncü tərəfin adından yığılan vəsaitlər təşkilata daxil olan iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı hesab edilmir və kapitalının artması və ya öhdəliklərinin azalması ilə nəticələnir. Bu səbəbdən, belə vəsaitlərin daxil olması gəlir hesab edilmir.
13. Maliyyə daxilolmaları həm aktivlərdə, həm də öhdəliklərdə bərabər həcmdə dəyişikliklər yaratdığı və xalis aktivlərə/kapitala heç bir təsir göstərmədiyi üçün gəlir anlayışının tələblərinə cavab vermir. Maliyyə daxilolmaları birbaşa olaraq maliyyə durumuna dair hesabatda daxil edilir və aktiv və öhdəliklər balansında əks olunur

Gəlirin qiymətləndirilməsi

14. Gəlir alınmış və ya alınacaq vəsaitin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməlidir
15. Əməliyyat üzrə yaranan gəlir məbləği adətən, təşkilat ilə alıcı və ya aktivin və ya xidmətin istifadəçisi arasında bağlanmış müqavilədə müəyyənləşdirilir. Gəlirin məbləği, alış-satış ilə

Büdcə Təşkilatları üçün 9 №-li Mühasibat Uçotunun Milli Standartı
"Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər"

bağlı hər hansı güzəşt məbləğləri və təşkilat tərəfindən edilmiş güzəştlər nəzərə alınmaqla, alınmış və ya alınacaq vəsaitlərin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir.

16. Pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin ödənişi təxirə salınsa, ödənilən vəsaitin ədalətli dəyəri alınmış və ya alınacaq nağd vəsaitin nominal məbləğindən az ola bilər. Pul vəsaitlərin və ya onların ekvivalentlərinin daxil olması ilə bağlı olan müqavilə maliyyə əməliyyatını əks etdirdikdə, vəsaitin ədalətli dəyəri bütün gələcək daxilolmaların şərti faiz dərəcəsinin tətbiqi əsasında diskont edilməklə hesablanır.
17. Şərti faiz dərəcəsi, aşağıdakı iki göstəricidən daha dəqiq müəyyənləşdirilə bilən göstərici hesab olunur:
  - (a) analogi kredit reytinginə malik olan emitentin oxşar maliyyə alətləri üzrə üstünlük təşkil edən faiz dərəcəsi; və ya
  - (b) alətin nominal dəyərini diskont nəticəsində malların və ya xidmətlərin cari bazarda nağd şəklində ödənilməni nəzərdə tutan satış dəyərində azaldan dərəcəsiÖdənişin ədalətli dəyəri ilə nominal dəyəri arasındakı fərq 41 və 42-ci maddələrinə əsasən faiz gəliri kimi tanınır
18. Mallar və ya xidmətlər eyni xüsusiyyətli və eyni dəyərli mal və ya xidmətlərlə mübadilə edildikdə və ya dəyişdirildikdə, həmin mübadilə gəlir yaradan əməliyyat hesab edilmir.
19. Mallar və ya xidmətlər oxşar olmayan mallar və ya xidmətlərlə mübadilə edildikdə, həmin mübadilə gəlir yaradan əməliyyat hesab olunur.
20. 19-cü maddəyə əsasən tanınan gəlir köçürülmüş hər hansı nağd vəsait və ya onun ekvivalentləri məbləğini nəzərə almaqla alınmış malların və xidmətlərin ədalətli dəyəri ilə ölçülür. Alınmış mal və ya xidmətlərin ədalətli dəyəri etibarlı əsasda qiymətləndirilə bilmədikdə, gəlir köçürülmüş hər hansı nağd vəsait və ya onun ekvivalentləri məbləğini nəzərə almaqla təhvil olunmuş malların və ya xidmətlərin ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilir.

Əməliyyatın müəyyən edilməsi

21. Gəlir, adətən tərəflər arasında əldə olunmuş razılığa əsasən həyata keçirilən ayrıca əməliyyatlar üzrə tanınır.
22. Bəzi hallarda, əməliyyatın mahiyyətini əks etdirmək üçün tanınma meyarını bir əməliyyatın ayrıca müəyyənləşdirilməsi mümkün olan tərkib hissələrinə tətbiq etmək zəruridir. Məsələn, məhsulun satış qiymətinə, satışdan sonra göstəriləcək xidmətlər üzrə müəyyənləşdirilməsi mümkün olan məbləğ daxil edildikdə, həmin məbləğ təxirə salınaraq xidmətin yerinə yetirilməsi müddəti ərzində gəlir kimi tanınır.
23. Əksinə, müəyyən əməliyyatın kommersiya təsiri bir-biri ilə bağlı olan iki və ya daha çox əməliyyatlara eyni zamanda istinad edilmədən anlaşıla bilmədiyi halda, tanınma meyarları həmin əməliyyatlara birlikdə tətbiq edilir. Məsələn, təşkilat malları sataraq, eyni zamanda, bu əməliyyatın mahiyyətini ləğv edən həmin malların gələcəkdə geri alınması üzrə əlavə müqavilə bağladıqda, tanınma meyarları həmin əməliyyatlara birlikdə tətbiq edilməlidir.

Malların satışı

24. Malların satışından gəlir bütün aşağıdakı şərtlər yerinə yetirildikdə tanınmalıdır:
  - (a) Təşkilat malların mülkiyyət hüququ ilə bağlı ciddi riskləri və mükafatları alıcıya təhvil verdikdə;

Büdcə Təşkilatları üçün 9 №-li Mühasibat Uçotunun Milli Standartı
"Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər"

- (b) Təşkilat mülkiyyət hüququ ilə bağlı idarəetmədə artıq iştirak etmədikdə və satılmış mallara faktiki nəzarəti saxlamadıqda
- (c) gəlir məbləğinin etibarlı ölçülməsi mümkün olduqda;
- (ç) Təşkilat əməliyyatla bağlı iqtisadi mənfəətin daxil olması yüksək ehtimallı olduqda; və
- (d) əməliyyatla bağlı çəkilmiş xərclər və çəkilməli xərclərin etibarlı ölçülməsi mümkün olduqda

25. Mülkiyyət hüququ ilə bağlı mühüm risklərin və mülkiyyətlə bağlı mükafatların təşkilat tərəfindən alıcıya köçürülməsini qiymətləndirmək üçün əməliyyat şəraitinin təhlili aparılmalıdır. Bir çox hallarda, mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və faydaların ötürülməsi qanuni hüququn və mülkiyyətin ötürülməsi ilə eyni zamanda baş verir. Bu hal pərakəndə satış zamanı yaranır. Digər hallarda, mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və faydaların ötürülməsi qanuni hüququn və mülkiyyətin verilməsi ilə eyni zamanda baş vermir. Hazırkı Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartının maddələrinə əsasən tanınma meyarları qanuni mülkiyyət hüququnun deyil, mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və faydaların alıcıya ötürülməsi prosesində təcəssüm olunur.

- 26. Təşkilat mülkiyyət hüququ ilə bağlı olan ciddi riskləri öz ixtiyarında saxladıqda, əməliyyat satış hesab edilmir və bu əməliyyatdan yaranan gəlir tanınmır
- 27. Təşkilat mülkiyyət hüququ ilə bağlı olan yalnız əhəmiyyətsiz riskləri və mükafatları öz ixtiyarında saxladıqda, bu cür əməliyyat satış hesab edilir və bu əməliyyatdan yaranan gəlir tanınır.
- 28. Malların satışından gəlir yalnız o zaman tanınır ki, əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı təşkilata daxil olması ehtimalı olsun. Bəzi hallarda, tanınma ödəniş qəbul edilməyənədək və ya qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmayanadək mümkün olmaya bilər. Yalnız qeyri-müəyyənlik aradan qaldırıldıqdan sonra gəlir tanına bilər.
- 29. Artıq, malların satışı ilə bağlı gəlirə daxil edilmiş məbləğin yığılması barədə qeyri-müəyyənlik yarandıqda toplanması mümkün olmayan və ya ödənilməsi ehtimal edilməyən vəsait əvvəlcə tanınmış gəlir məbləğinə düzəlişdən daha çox xərc kimi tanınır.

Xidmətlərin göstərilməsi

- 30. Xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı olan əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda qiymətləndirilməsi mümkün olduqda, bu əməliyyatdan əldə olunan gəlir həmin əməliyyatın hesabat tarixinə olan yekunlaşma mərhələsinə istinadən tanınmalıdır. Əməliyyatın nəticəsi aşağıdakı şərtlər yerinə yetirildikdə düzgün qiymətləndirilə bilər:
  - (a) gəlirin məbləğini etibarlı əsasda ölçmək mümkün olduqda;
  - (b) təşkilata əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialının daxil olması ehtimalı olduqda;
  - (c) hesabat tarixində əməliyyatın yekunlaşma mərhələsi düzgün qiymətləndirilə bilindikdə; və
  - (d) əməliyyatlar üçün çəkilmiş və əməliyyatı yekunlaşdırmaq üçün çəkiləcək xərclər etibarlı qiymətləndirilə bilindikdə
- 31. Əməliyyatın yekunlaşma mərhələsinə istinad etməklə gəlirin tanınması yekunlaşma metodunun faizi hesab olunur. Bu metoda əsasən gəlir xidmətlərin göstərildiyi hesabat dövrlərində tanınır.

32. Xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı gəlir – təşkilata yalnız əməliyyat ilə əlaqəli olan iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının daxil olması ehtimalı olduqda tanınır. Bəzi hallarda, ödəniş qəbul edilməyəne və ya qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmayana qədər, bu, mümkün olmaya bilər. Yalnız qeyri-müəyyənlik aradan qaldırıldıqdan sonra gəlir tanına bilər.
33. Artıq, xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı gəlirə daxil edilmiş məbləğin yığılması barədə qeyri-müəyyənlik yarandıqda toplanması mümkün olmayan və ya ödənilməsi ehtimal edilməyən vəsait əvvəlcə tanınmış gəlir məbləğinə düzəliş kimi deyil, xərc kimi tanınır
34. Ümumiyyətlə, təşkilat əməliyyatda iştirak edən digər tərəflərlə aşağıdakı məqamları razılaşdırdıqdan sonra ölçməni etibarlı əsasda həyata keçirə bilər:
- (a) əməliyyatda iştirak edən hər bir tərəfin, onlar tərəfindən göstərəcəkləri və qəbul edəcəkləri xidmətlərlə bağlı qanuna müvafiq hüquqları;
  - (b) mübadilə edilməli olan vəsait; və
  - (c) hesablaşmanın üsulu və şərtləri.
- Bu adətən təşkilat üçün daxili maliyyə büdcəsinin və hesabat sisteminin tərtib olunması üçün lazımdır. Lazım gəldikdə təşkilat xidmətlər göstərildikcə gəlirlərin məbləğinə yenidən baxır və hesablamalara düzəliş edir. Bu cür təhlilin və yenidən qiymətləndirmənin aparılması zərurəti əməliyyatın nəticəsinin etibarlı səviyyədə qiymətləndirilməsinin mümkün olmadığını əks etdirmir
35. Əməliyyatın yekunlaşma mərhələsi müxtəlif metodlar əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Təşkilat göstərilən xidmətlərin etibarlı əsasda ölçülməsini təmin edən metoddan istifadə edir. Əməliyyatın mahiyyətindən asılı olaraq, aşağıdakı metodlardan istifadə oluna bilər:
- (a) yerinə yetirilmiş işlərin sorğu metodu
  - (b) hazırkı tarixə göstərilmiş xidmətlərin göstəriləcək ümumi xidmətlərin həcminə faiz nisbəti metodu;
  - (c) hazırkı tarixə çəkilmiş məsrəflərin əməliyyat üzrə qiymətləndirilmiş ümumi məsrəflərə faiz nisbəti metodu. Hazırkı tarixə çəkilmiş məsrəflərə yalnız bu tarixə göstərilmiş xidmətləri əks etdirən məsrəflər aid edilir. Əməliyyat üzrə ümumi məsrəflərə isə yalnız göstərilmiş və ya göstərilməli olan xidmətləri əks etdirən məsrəflər daxil edilir.
- Sifarişçilərdən alınmış aralıq ödənişlər və avanslar, adətən göstərilmiş xidmətlərin həcmi əks etdirmir.
36. Xidmətlər müəyyənləşdirilmiş vaxt ərzində, qeyri-müəyyən sayda fəaliyyətlər yerinə yetirildikdə və yekunlaşma mərhələsini daha yaxşı göstərən digər metodun mövcudluğu haqqında sübut olmayana qədər gəlir müəyyənləşdirilmiş dövr ərzində bərabər hissələr metodu əsasında tanınır.
37. Xidmətin göstərilməsi üçün müəyyən dövr ərzində bir və ya bir neçə əməliyyatlar həyata keçirildikdə, gəlir bu əməliyyat və ya əməliyyatların bitdiyi anda tanınır. Bu əməliyyatlardan hər hansı biri digərlərindən daha əhəmiyyətli olduqda, gəlirin tanınması həmin əməliyyat tam icra olunanadək təxirə salınır.
38. Xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda ölçülməsi mümkün olmadıqda, gəlir yalnız əvəzi ödənilə bilən tanınmış xərclərin həcminə uyğun olaraq tanınmalıdır.
39. Adətən, əməliyyatın yerinə yetirilməsinin ilkin mərhələlərində onun nəticəsinin etibarlı əsasda ölçülməsi mümkün deyil. Buna baxmayaraq, təşkilat tərəfindən əməliyyatın keçirildiyi zaman çəkilən məsrəflərin əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal oluna bilər. Beləliklə, gəlir yalnız əvəzi ödənilə bilən tanınmış xərclərin həcminə uyğun olaraq tanınır. Əməliyyatın

nəticəsinin etibarlı əsasda ölçülməsinin mümkün olmaması səbəbindən hər-hansı mənfəət tanınmır

40. Əməliyyatın nəticəsinin etibarlı əsasda qiymətləndirilməsi mümkün olmadıqda və çəkilən məsrəflərin gələcəkdə əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal olunmadıqda, gəlir tanınmır, məsrəflər isə xərc kimi tanınır. Müqavilənin nəticələrini etibarlı əsasda qiymətləndirməyə mane olan qeyri-müəyyənliklər aradan qaldırıldıqda, gəlir 38-ci maddəyə əsasən deyil, 30-cu maddəyə uyğun olaraq tanınır.

Faiz gəliri, royaltilər və dividendlər

41. Təşkilatın aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlir aşağıdakı bütün şərtlərin yerinə yetirildiyi təqdirdə, bu standartın 42-ci maddəsində müəyyən edilmiş qaydada tanınır:
- (a) əməliyyat ilə bağlı iqtisadi faydaların təşkilata daxil olması ehtimallı olduqda;
  - (b) gəlirin məbləğini etibarlı ölçmək mümkün olduqda.
42. Təşkilatın aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlir aşağıdakı uçot prinsipləri əsasında tanınmalıdır:
- (a) Faiz gəliri aktivlər üzrə səmərəli gəlirləri nəzərə alan zaman kəsiyi prinsipi əsasında tanınmalıdır;
  - (b) Royaltilər müvafiq razılaşmanın mahiyyətinə uyğun olaraq, yaranan zaman tanınmalıdır; və
  - (c) Dividendlər və ya onların ekvivalentləri səhmdarlar və təşkilat tərəfindən bu dividendləri almaq hüququ əldə olunduqda tanınmalıdır
43. Aktivlər üzrə səmərəli gəlir dedikdə aktivlərin ilkin balans dəyərində bərabərləşdirmək məqsədilə aktivin xidmət müddəti ərzində gözlənilən gələcək pul vəsaitləri daxilolmalarının diskont edilməsi üçün tələb olunan faiz dərəcəsi başa düşülür. Faiz gəlirlərinə hər hansı bir diskontun amortizasiya məbləği, mükafat və ya borc qiymətli kağızlarının ilkin balans dəyəri ilə ödənilmə müddətində mövcud olan məbləği arasında digər fərqlər daxildir
44. Ödənilməmiş faiz, faiz yaradan investisiya alınmamışdan əvvəl hesablandıqda daha sonra alınmış faiz alışdan əvvəlki və sonrakı dövrlərə bölünür. Yalnız alışdan sonrakı dövrə təsadüf edən hissə gəlir kimi tanınır.
45. Alışdan əvvəlki mənfəətdən qiymətli kağızlar üzrə dividendlər elan olunduqda həmin dividendlər qiymətli kağızların dəyərindən çıxılır. Əgər şərti əsaslanma istisna olmaqla, bu cür bölüşdürməni aparmaq çətin olarsa, dividendlər qiymətli kağızların dəyərinin bərpa oluna bilən hissəsini formalaşdıranaqədər gəlir kimi tanınır
46. Royaltilər müvafiq müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq hesablanır və adətən müqavilənin mahiyyəti ilə əlaqəli olmayanadək həmin əsasda tanınır. Bəzi hallarda müqavilənin mahiyyətini nəzərə alaraq, bu gəlirin başqa sistemə uyğun əsasda (hadisə və əməliyyatların hüquqi formasına deyil, iqtisadi mahiyyətinə görə üstünlüyün verilməsi prinsipinə uyğun olaraq) tanınması daha məqsədəuyğundur
47. Təşkilatın aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlirlər yalnız əməliyyatla bağlı təşkilata iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının daxil olması ehtimallı olduqda tanınır. Bəzi hallarda, ödəniş qəbul edilməyəne və ya qeyri-müəyyənlik aradan qaldırılmayana qədər, bu, mümkün olmaya bilər. Yalnız qeyri-müəyyənlik aradan qaldırıldıqdan sonra gəlir tanına bilər.

48. Artıq, təşkilatın aktivlərinin digər tərəflərin istifadəsindən yaranan faizlər, royalti və dividendlər formasında əldə olunan gəlirə daxil edilmiş məbləğin yığılması barədə qeyri-müəyyənlik yarandıqda toplanması mümkün olmayan və ya ödənilməsi ehtimal edilməyən vəsait əvvəlcə tanınmış gəlir məbləğinə düzəlişdən daha çox xərc kimi tanınır.

Gəlirin açıqlanması

49. Təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Gəlirin tanınması üçün qəbul olunmuş mühasibat qaydalarını, o cümlədən, xidmətlərin göstərilməsi daxil olan əməliyyatlar zamanı yekunlaşma mərhələsini müəyyənləşdirmək üçün qəbul olunan metodlar;
  - (b) Dövr ərzində tanınmış gəlirin hər bir mühüm kateqoriyası üzrə məbləğ, eləcə də aşağıdakı əməliyyatlardan yaranan gəlir:
    - (i) xidmətlərin göstərilməsi;
    - (ii) malların satışı;
    - (iii) faizlər
    - (iv) royaltilər
    - (v) dividendlər və ya onların ekvivalentləri; və
  - (c) Gəlirin hər bir mühüm kateqoriyasına daxil olan malların və ya xidmətlərin mübadiləsindən yaranan gəlir məbləği..
50. Şərti öhdəliklər və şərti aktivlər zəmanət məsrəfləri, iddialar, cərimələr və mümkün zərərlərdən yarana bilər və onlar təşkilatın maliyyə hesabatlarında tanınan gəlirə təsir göstərə bilər. "Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər" adlı 37 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartında hər hansı şərti öhdəliklərin və şərti aktivlərin açıqlanmasına dair təlimatlar əks olunmuşdur.

QÜVVƏYƏ MINMƏ TARİXİ

51. Bu Standartın qüvvəyə minmə tarixi Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə müəyyən edilir
52. Əgər təşkilat Büdcə Təşkilatları üçün Mühasibat Uçotunun Milli Standartlarında qeyd edildiyi kimi maliyyə hesabatı məqsədilə mühasibat uçotunun hesablama metodunu qəbul edərsə, yuxarıda qeyd edilən hüquqi qüvvəyəminmə tarixindən sonra standart təsərrüfat vahidinin qəbul tarixi və ondan sonrakı dövr üçün illik maliyyə hesabatına tətbiq ediləcəkdir